

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

בין אירוסין לנישואין

- סנהדרין יח ע"ב -

ראיון עם הרב שלמה אבינר

ראש ישיבת עטרת ירושלים ורבו של בית אל

ראיין: יונה גודמן

קא פסיק ותני לא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין בשלמא מן הנישואין הוי עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי? יבא עשה וידחה לא תעשה! גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. תניא נמי הכי: אם קדמו ובעלו ביאה ראשונה קנו ואסור לקיימן בביאה שניה.

א. שאלה: מתוך דברי הגמרא משמע שיש מעמד הלכתי לאירוסין ולמאורסת, והרי

ידוע שאירוסין הם מסיבה שהיא נטולת משמעות הלכתית ממשית.

תשובה: אירוסין במובן ההלכתי, זה שחז"ל דנים בו, שונים במובנם מאלה הנחגגים כיום, ודומים רק בשמם. בלשון חז"ל, 'אירוסין' הם 'קידושין' (אך עדיין לא 'נישואין'). בימינו מציינים את האירוסין ההלכתיים, שהם הקידושין, בצמוד למעמד הנישואין. האירוסין מתבצעים בעת שהחתן אומר לכלה: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל" (ולכן יש מהקהל שקוראים "מקודשת", אך לא "נשואה", כי האישה עדיין לא נשואה). על ידי האירוסין, שהם הקידושין, נעשים בני הזוג איש ואישה והם אסורים לכל אדם אחר, אך עדיין אינם נשואים. הם עדיין לא עוברים לביתם המשותף, אלא ממשיכים לגור איש בבית הוריו, לתקופה הנמשכת כשנה. רק לאחר מכן נחגגים הנישואין, במעמד החופה, והם עוברים לחיות יחד.

ב. שאלה: למה יש צורך בפיצול האירוסין, שהם הקידושין, מן הנישואין שנעשים

בחופה?

תשובה: כדי לתת לשני בני הזוג שהות להתכונן באמת לחיי הנישואין. בניגוד לדימוי הנפוץ, העיקר אינו טמון בחתונה עצמה, אלא בהמשכת הנישואין משך כל החיים, ובאושר. לכך צריך להתכונן ברצינות, הן כלכלית, אך לא פחות מכך: נפשית. אם בני הזוג אינם באמת מוכנים לחיים משותפים, עלולים הנישואין חלילה לעלות על שרטון, ובמקום להיות מקור של אושר להיהפך למקור של אומללות הדרדית. לשם כך נדרשות שתי הכנות עיקריות: 1. בית ספר לידידות, לחברות אמת, היכולות להיבנות בתקופה זו. 2. בית ספר לאחריות, כלומר: בניית היכולת לספק פרנסה והיכולת לנהל את הבית. את שני הדברים הללו בונים בתוכם המאורסים, זה כלפי זה ולהפך, במשך שנת אירוסיהם.

ג. שאלה: במצב אידיאלי זה היו בני הזוג מקדישים שנה - שבה היו מקודשים אך

לא נשואים - לבניין הקשר הנפשי העמוק. כיצד נבנה קשר נפשי זה באותה שנה? על ידי שיחות אל תוך הלילה? הרי לא היו אז אמצעים טכנולוגיים.

תשובה: כל אחד, בינו לבין עצמו, למד בבית ספר לידידות והתכונן לקראת הבאות, החתן עם חבריו, והכלה עם חברותיה. בנוסף הם למדו בבית ספר לאחריות, בין השאר על ידי השתלבות רצינית בניהול הבית ובנשיאה במטלותיו. מבין השניים, דווקא הבחור עבד קשה במיוחד כדי לחסוך כסף לקראת החתונה.

ד. שאלה: בימינו, בעת שאין הפרדה בין שני השלבים, מה ניתן לעשות כדי להתכונן

לקשר נפשי עמוק?

תשובה: ראוי להשקיע הרבה בטיפוח ידידות אמת בין בן לחבריו ובין בת לחברותיה. "ואהבת לרעך כמוך" אין משמעו לבלות ולצחוק עם חברים, כי בכך באה לידי ביטוי דווקא אהבה עצמית ולא אהבת הזולת, כי המניע הוא הנאת עצמי. "ואהבת לרעך כמוך" יכול להיות מתורגם להענקת עזרה בכסף, בזמן או בעמל, נתינה שכרוכה במאמץ עבורי, אפילו אם איני מכיר את המקבל. כמו כן, צריך לחזק את האחריות ואת הרצינות במילוי משימות, תכונה

שמקבלת חיזוק רציני בזמן השירות הצבאי או הלאומי. גם בבית ההורים ראוי לא לחיות כטפיל עצלן, נצלן ובטלן, אלא ליזום שותפות במטלות ולקחת חלק באחריות.

ה. שאלה: אם בני הזוג אינם חיים יחד ולא מקיימים קשרי אישות, במה בא לידי

ביטוי היותם איש ואישה המקודשים זה לזו?

תשובה: בקשר הנפשי העמוק שהולך ונבנה, שהוא היסוד לנישואין (ולא כמו שאמר פרויד, ואומרים תלמידיו, שהעיקר מצוי בקשר הגופני). הקשר הנפשי הוא החשוב ביותר. הדבר משתקף גם בהלכה: כאשר אישה מאורסת בוגדת עם זר, הם נענשים בסקילה, הנחשבת עונש חמור. במקרה שהאישה הייתה נשואה עת בגדה, עונשה הוא בחנק, שנחשב פחות חמור מסקילה.

גם הקשר בין ריבונו של עולם ובין עם ישראל מודגם בפסוק: "וארשתיך לי לעולם" הנאמר בעת קשירת התפילין על האצבע, שהיא כעין ענידת טבעת קידושין בינינו ובין ריבונו של עולם. אף לאורך החיים יש לחדש בכל יום את הבסיס הנפשי, שהוא האירוסין. רבנו, הרב צבי יהודה, לימד שיש לעשות זאת כאשר מניחים תפילין ואומרים: "וארשתיך לי לעולם", שכאמור אלו האירוסין בין ד' לעמו ישראל, אך רומזים גם לקשר בין איש לאשתו.

לצערנו, הרבה קשרי נישואין בעולם ובעם ישראל נהרסים מפני שמושם דגש רב מדי על הצד הגופני והחיצוני ופחות מדי על זה הנפשי. גם אחרי הנישואין, הלכות טהרת המשפחה מביאות למצב בו מחצית מהזמן היא "עת לחבק" והמחצית האחרת היא "עת לרחוק מחבק" ולהשקיע רק בבניין הקשר הנפשי. יש להדגיש שחיי הנישואין לכל אורכם אינם רק קשר גופני, אלא המשך בניין מתמיד של הקשר הנפשי, ובו יש להשקיע.

בתשובה לתלמיד שטען שבזמן של "רחוק מחבק" קשה לו מאוד, השיב רבנו הרב צבי יהודה: ראה מה אנו אומרים בשבע ברכות: "אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה, רינה, דיצה וחדוה, אהבה ואחוה, ושלוה ורעות" - אלו הדברים החשובים, ולא דווקא הקשר הגופני.

ו. שאלה: נאמר לעיל שאת הקשר הנפשי יש לחדש לאורך הנישואין, כמו בעת

שיאומרים "וארשתיך לי לעולם" בזמן הנחת תפילין. האם אין צורך גם, ואולי

בעיקר, לחדש את הקשר הנפשי על ידי עבודה אישית וזוגית עמוקה? אחרת אולי משתמע שמדובר באמירת הפסוק כסגולה ותו לא.

תשובה: אין הכוונה לסגולה, אלא לרצון ולצורך לזכור באמת את אותו רגע קדוש בו עמדו בני הזוג יחד תחת החופה, מאושרים ושמחים, ולחדש אותו נפשית. אם עושים זאת יום יום - נשארים אוהבים. אך אין זה מספיק: כדי להתגבר על מה שמכונה "משבר שחיקת האהבה הרומנטית", יש לעבוד עבודה פנימית ונפשית גדולה, לחוד וביחד. אם גם בזה לא די, יש ללכת לייעוץ נישואין אצל אדם אובייקטיבי ומנוסה.

ז. שאלה: עולה מהדברים כי בתקופת האירוסין בני הזוג הם במעמד דומה למה

שמכונה בימינו 'חבר וחברה', חברות בלי קשר גופני וללא חיים משותפים?

תשובה: ראשית, לצערנו לא תמיד זוג שנקרא היום 'חבר וחברה' נזהר במה שמכונה 'שמירת נגיעה' כפי שהיו מקפידים על כך זוגות מאורסים בעבר. שנית, נמצאנו למדים שאין מקום לחברות כזו טרם קידושין. קשר אינו דבר פשוט וזול, אלא דבר עמוק שבונים אחרי הקידושין, כלומר אחרי התחייבות הדדית עמוקה וקבועה ומתוכה, ובימינו זה אחרי הנישואין עצמם. כך היה אומר רבנו, הרב צבי יהודה: "רומנטיקה זה טוב, אחרי הנישואין". האידיאל הרצוי הוא שבני הזוג הנשואים יהיו חבר וחברה, לכל החיים! לא כהרפתקה סתמית, טרם הנישואין, שגם אסורה לפי ההלכה.

ח. שאלה: אם ההפרדה הזו בין האירוסין לנישואין כה יפה, מדוע אין נוהגים כך

כיום אלא מבצעים את שני השלבים באותו ערב?

תשובה: כי קרו הרבה תקלות. למשל, חתן שנעלם והשאיר את כלתו עגונה, או שאחד מבני הזוג היה נכשל בתקופה זו, או שאדם מושחת היה טוען שאירס מישהי (ואז היא אשת איש, וזה שאין הם גרים יחד אינה ראייה לכך שהוא שקרן), ומתוך כך היה סוחט ממנה כספים כדי לשחררה (שו"ת תשב"ץ א' קנד). לכן, בתקופת רבותינו הראשונים, הנהיגו לאחד בין שלב האירוסין לשלב הנישואין (שו"ת ריטב"א יט).

כיום בחתונה כלולים שני שלבים: תחילה אירוסין, ובהם ברכת היין וברכת האירוסין, אחר כך קריאת כתובה שנועדה ליצור הפרדה בין שני השלבים (אין

חובה הלכתית לקרוא את הכתובה על מנת שייחשבו נשואים), ואז הנישואין ושבע הברכות עליהם, ושוב ברכה על היין. יש לשים לב שבמעמד החתונה מברכים פעמיים על הכוס: פעם אחת על האירוסין ופעם שנייה על הנישואין, שכאמור נעשו בעבר בנפרד.

בטור שו"ע אב"ע סב נפסק שבימינו חלה חובה לאחד את שני השלבים, אך היו שנהגו בכל זאת להפריד, ולקיים אירוסין, ובמועד מאוחר יותר נישואין. לכן בשנת תש"י תיקנה הרבנות הראשית תקנה האוסרת הפרדה זו, עם ענישה בצדה.

ט. שאלה: במצב אידיאלי יש הפרדה בין אירוסין לנישואין, אך עקב תקלות נאלצו

לבטל הפרדה זו. האם זה אומר שהשאיפה היא כי בעתיד תוחזר ההפרדה?¹²

תשובה: לכך נדרשים שני דברים:

1. היווצרות תנאים מוסריים אידיאליים;
2. בית דין גדול יותר בחכמה ובמניין שביכולתו לשנות את התקנה.

י. שאלה: האם בימינו כדאי למחמיר לעשות כזו הפרדה, ולשוב למקורות? אולי

הגיע הזמן לבטל את תקנת הרבנות הראשית הזו, ולקיים את ההלכה בהידור כבתחילה? אולי יש להיות נאמנים לכוונה המופלאה של התורה, ואין צורך בקביעה של השו"ע, שמבקש לאחד?

תשובה: אדרבה, היום צריך לפעול בכיוון הפוך. יש לשאוף לקצר את הזמן בין מה שמכונה היום 'אירוסין' (ובלשון רבותינו: 'תנאים' או 'שידוכין') ובין החתונה, כי בני זוג מרבים להיפגש, ולעתים נכשלים. ההדרכה המקובלת היא להיפגש עד החתונה רק פרק זמן קצר ככל הניתן, ורק במקום ציבורי בו קיימת נוכחות של אנשים רבים, דבר שמונע תקלות וחטא. בשלב זה של הזוגיות לא די בהלכות ייחוד רגילות, שאינן מתייחסות למצב עדין כזה.

12. הערת עורך: להרחבה בנושא זה, ראו ראיון עם מו"ר הרב חיים דרוקמן שליט"א בחוברת זו.

יא. שאלה: אם בימינו שני החלקים נעשים בצמידות, מה נשאר לנו ממוסד האירוסין

המקורי?

תשובה: מקיומו של מוסד זה בעבר ניתן להסיק שלושה דברים:

1. בימינו אין מקום לקשר ברמה של 'חבר וחברה' כי אין מעמד של אירוסין, שזה טיבם המקורי. את הרומנטיקה המרגשת יש לטפח לאחר החתונה, אז יש לבנות חיים בהם בני הזוג יהיו החברים הכי טובים, ולכל החיים.
2. הנישואין כוללים אמנם דברים רבים: קשרי אישות וקשרים גופניים, יחסים כלכליים ודברים מעשיים אחרים, אך אין הם מתחילים בכך אלא בשלב האירוסין, שמהותו קשר נפשי קדוש, ואותו יש להציב במרכז. לכן האירוסין נקראים 'קידושין', במסגרתם נאמר: "הרי את מקודשת לי", ובברכתם נאמר: "אסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין".
3. מטבע העולם, יש גם משברים בחיי הנישואין, מתוך בעיות אישיות, כלכליות, חינוכיות ואחרות. לכן יש לחדש בכל יום את הבסיס הנפשי, שהוא האירוסין. רבנו, הרב צבי יהודה, לימד שיש לעשות זאת כאשר מניחים תפילין ואומרים: "וארשתיך לי לעולם", שכאמור אלו האירוסין בין ד' לעמו ישראל, אך גם בין איש לאשתו.